

Dr. H. A. Speelman

Biechten bij Calvijn

*Over het geheim van heilig
communiceren*

GROEN

Inhoudsopgave

Voorwoord 5

Inhoudsopgave 10

Inleiding 15

DEEL I

ZOEKEN NAAR EEN GEREFORMEERDE VORM VAN BIECHTEN 23

Hoofdstuk 1 *Calvijns reactie op de middeleeuwse biechtpraktijk* 24

- 1.1 De mens en zijn geweten 27
- 1.2 De christelijke vrijheid en de wet 33
- 1.3 Vergeving en verdienste 45
- 1.4 Rechtvaardiging en heiliging 51
- 1.5 Boete en tucht 54

Hoofdstuk 2 *Calvijns eerste poging de biecht gestalte te geven vanaf september 1536 in Genève* 70

Hoofdstuk 3 *Calvijns tweede opzet van de christelijke biecht vanaf september 1538 in Straatsburg* 88

- 3.1 De zoektocht van Calvijn naar de juiste vorm van biechten 88
- 3.2 De nieuwe kijk op God, de mens en het evangelie 103
- 3.3 De biecht als voorbereiding op het avondmaal en als toerusting 113

DEEL II

BIECHTEN NAAR MIDDELEEUWS GEBRUIK 127

Hoofdstuk 4 *Het pauselijk biechtdecreet van 1215* 128

- 4.1 Het pauselijk biechtsysteem als kerkelijke tucht en sociale controle 131

- 4.2 De pauselijke biechtwet meer specifiek bekeken 140
 - 4.2.1 De wet richtte zich tot alle gelovigen 141
 - 4.2.2 De wet richtte zich in het bijzonder tot de priesters als uitvoerders 146
 - 4.2.3 Enige praktische consequenties van de wet 151
 - 4.2.4 Een samenvatting van de pauselijke biechtwet 158

Hoofdstuk 5 *Boete en biecht in de middeleeuwen* 161

- 5.1 Het ontstaan van een boete- en biechtpraktijk 164
 - 5.1.1 De invloeden van de Griekse en Romeinse kerkvaders 164
 - 5.1.2 Het ontstaan van christelijke gemeenschappen onder Ierse en Germaanse invloeden 170
 - 5.1.3 Het ontstaan van kerkelijk recht 179
 - 5.1.4 Van boete naar biecht 181
- 5.2 De boete- en biechtpraktijk van 1215 tot 1517 186
 - 5.2.1 De biecht als sacrament 189
 - 5.2.2 De biechtboeken 209
- 5.3 Angelus de Clavasio († 1495), Maarten Luther (1483-1546) en de (middeleeuwse) biechtpraktijk 215

DEEL III

MAALTIJD VAN DE HEER MOET GOED WORDEN VOORBEREID 235

Hoofdstuk 6 *De derde poging van de jonge Calvin zijn visie op de christelijke biecht vorm te geven vanaf eind 1541* 236

- 6.1 De situatie in twee naburige gereformeerde kerken in Zwitserland 236
 - 6.1.1 Zürich ontkoppelde avondmaal en tucht 236
 - 6.1.2 In Bern verinnerlijkte de gereformeerde spiritualiteit 238
- 6.2 De opzet van een geheel nieuw boete- en biechtsysteem 241
- 6.3 Een vergelijking met enige elementen uit het pauselijk biechtsysteem 264
- 6.4 Een vergelijking met de omliggende kerken 269

- Hoofdstuk 7 *De vierde etappe vanaf 1553 Is Calvijns biecht- of tuchtorde wel volgens Gods woord?* 277
- 7.1 Calvijn lichtte Bullinger in over zijn biecht- of tuchtorde 279
 - 7.2 Welke middelen bood Calvijns regeling en met welk doel? 297
 - 7.3 Genève vraagt advies aan andere protestantse steden 303
 - 7.4 Bullinger over Calvijns opzet van de christelijke biecht 309
 - 7.5 Calvijns biecht had de toets doorstaan 313
- Hoofdstuk 8 *De definitieve fase vanaf najaar 1557* 323
- 8.1 In een eucharistische kerk gaat de gemeenschap boven het individu 325
 - 8.2 De straffen werden aangescherpt 332
 - 8.3 De consistorie 338
 - 8.3.1 De consistorie was bedoeld om het zwakke te versterken 343
 - 8.3.2 De consistorie wilde het kwaad bestrijden en wat de zonde bewerkt had herstellen 365
 - 8.4 De eedplicht 373
- Hoofdstuk 9 *Het verband tussen de biecht en het avondmaal* 376
- 9.1 De koppeling van eucharistie en biecht in de middeleeuwen 378
 - 9.2 De koppeling van avondmaal en biecht bij Calvijn 391
 - 9.2.1 De koppeling van avondmaal en biecht in de Artikelen van 1537 392
 - 9.2.2 De predikanten als wachters over Gods volk en sacrament 408
 - 9.2.3 De koppeling van avondmaal en biecht in het kleine avondmaalstraktaat van 1541 418
 - 9.2.4 De koppeling van avondmaal en biecht in enige latere bijdragen 426
 - 9.3 De (ont)koppeling elders, in Zürich, Heidelberg en de Lage Landen 431
 - 9.3.1 Zürich 431
 - 9.3.2 Heidelberg en de Lage Landen 439

DEEL IV

BIECHTEN NAAR GEREFORMEERD EN KATHOLIEK GEBRUIK 453

Hoofdstuk 10 *Een vergelijking van Calvijns biechtpraktijk met de middeleeuwse biecht* 454

- 10.1 Een algemene vergelijking tussen Calvijns biechtpraktijk en de middeleeuwse biecht 457
 - 10.1.1 Een vergelijking tussen de reformatie in de dertiende en de zestiende eeuw 458
 - 10.1.2 Een vergelijking tussen de motieven van Calvijn en de paus 465
- 10.2 Een bijzondere, meer specifieke vergelijking tussen Calvijns biechtpraktijk en de middeleeuwse biecht 478
 - 10.2.1 Een vergelijking tussen canon 21 en de Geneefse kerkorde qua vorm 479
 - 10.2.2 Een vergelijking tussen canon 21 en de Geneefse kerkorde qua inhoudelijke bedoeling 491

Hoofdstuk 11 *De consistorie als biechtstoel* 505

- 11.1 Het kerkelijke boete- en biechtsysteem behoorde tot de dagelijkse werkelijkheid 505
- 11.2 Calvijns boete- en biechtsysteem wilde een alternatief zijn voor de roomse biecht 517
 - 11.2.1 Calvijn was steeds in gesprek met de woordvoerders van de bestaande en de nieuwe traditie 519
 - 11.2.2 Calvijn brengt een nieuwe balans aan in bestaande tradities 525
 - 11.2.3 Voor Calvijn was de kerkelijke tucht gekoppeld aan het avondmaal 537
 - 11.2.4 Een vergelijking tussen Calvijns boete- en biechtsysteem en de praktijk in de Lage Landen 557

Literatuurlijst 569

Abstract 585

Register op personen 587

Register op trefwoorden 589

Register op bijbelplaatsen 595